

DEN KYRKOMUSIKALISKA UTVECKLINGEN I SVERIGE EFTER ANDRA VÄRLDSKRIGET

EN ÖVERSIKT

Denna artikel är planglagd och till största delen skriven av Maria Thyresson Hedin, som dock av oförutsedda omständigheter förhindrades fullborda den.

Luckorna i manuskriptet har kortfattat fyllits ut av Hans-Olof Stafvert och Birgit Lindkvist Markström, vilket tyvärr medfört en viss obalans.

INLEDNING

Kyrkomusiklivet inom Svenska kyrkan är för dagen, år 1990, mer mångskiftande än kanske någonsin tidigare. Det har naturligtvis att göra med utvecklingen inom hela musiklivet i vårt samhälle. Genom utvecklingen främst inom tekniken för reproducerande media är musik från alla upptänkliga epoker, genrer och stilarter, framförd av professionella musiker på hög nivå eller utlaborerad i en inspelningsstudio, idag tillgänglig för vem som vill genom radio/TV, CD-spelare, video och andra media. Det egna musicerandet, t ex i form av opretentiös sång, kan hämmas av jämförelser med den inneboende perfektionismen i en studioprodukt. Att körsjungandet i Sverige blomstrar med för Svenska kyrkans del ca 70.000 korister i alla åldrar är i detta sammanhang ingen motsägelse. Men om utövänt av sång och musik betraktas av ett flertal som förbehållet ett fåtal särskilt välutrustade begåvningar, får detta konsekvenser för t ex församlingssången, och medvetna motåtgärder kommer att behövas. Det arbetet är ännu knappt påbörjat.

Det mångskiftande kyrkomusiklivet har alltså många dimensioner. Vi har *utövarna*, deras ålder och grad av skicklighet, den eller de musikstilar de behärskar alternativt föredrar, de instrument de har till förfogande. Vi kan granska de *musikaliska miljöer* de befinner sig i, vid vilka tillfällen de framträder, och i vilka lokaler – t ex kyrka/församlingshem/externa lokaler. Vi kan studera de

kompositioner som ges ut och framförs, vilka sångböcker och liknande som finns tillgängliga. Vi kan undersöka tonsättarnas, arrangörernas och även musikförlagens roll i kyrkomusiklivet.

Denna översikt kan inte göra anspråk på mer än att snudda vid dessa möjliga infallsvinklar. Vad gäller den historiska framställningen kan den heller inte göra anspråk på fullständighet. Den som önskar en fördjupad framställning ombedes att ta del av de källor som anges i litteraturlistan.

Ramen för denna översikt ges med rubrikerna 1. *Liturgisk musik* (agendamaterial), dvs det som något oegentligt traditionellt kallas mässmusik, 2. *Psalmbokens musik* och 3. *Musik som fungerar inom liturgins ram* (körmusik, musik för orgel och andra instrument).

Inna jag tar upp dessa ämnen var för sig, är det lämpligt att påminna om förutsättningarna: de kyrkomusikaliska *miljöer*, för vilka denna repertoar i inte alltid i medvetet växelspel – arbetades fram, samt något översiktligt om de *händelser* och *strömningar*, som präglat utvecklingen. Inget av de ovan nämnda områdena som anges av rubrikerna har utvecklats oberoende av de andra.

UTÖVARNA I SINA KYRKOMUSIKALISKA MILJÖER

För kyrkomusikerna har såväl anställningsformerna som utbildningen förändrats i grund sedan 1945. Då var ännu inte några tjänster

statligt reglerade. Den reformen genomfördes först på 50-talet då kyrkomusikerstadgan tillkom. En omvälvande förändring ägde rum 1 juli 1990 då alla kyrkomusikertjänster, trots hårdnackat motstånd från KMR, övergick till kyrkokommunalt huvudmannaskap efter en i och för sig välbehövlig förändring av grunderna för arbetstidens beräkning. Kyrkomusikerstadgan avslöstes av en ny Lag om kyrkomusiken i Svenska kyrkan (1989). Konsekvenserna av den genomgripande reformen har ännu inte blivit avläsbara mer än att antalet tjänster ökat med ca 10% samtidigt som antalet sökande till kyrkomusikerutbildningen på såväl lägre som högre nivåer avtagit i en grad som är oroväckande för återväxten.

Anställningsformer

1945 var huvuddelen av landets kyrkomusiker s k skolkantorer, som skötte en folkskol-lärartjänst jämte de kyrkomusikaliska uppdragen. Endast i större församlingar var en högskoleutbildad musiker anställd. För att vara behörig för anställning fordrades normalt såväl högre organist- och kantorsexamen som musikleärexamen. Det var inte ovanligt att kyrkomusikern hade sångundervisning i skolan.

De tidigare så starka banden mellan kyrka och skola är nu genom den allmänna samhällsutvecklingen så gott som helt upplösta. Kyrkomusikern har därmed sällan något "gratis" vad gäller körrekrytering m m, utan måste konkurrera på lika villkor med annan fritidsverksamhet, t ex idrottsträning. En ny generation körsångare har aldrig lärt psalmsverser utantill och hittar inte självklart i psalmboken. I och med kyrkomusikerreformen har skolkantorsväsendet i stort sett försvunnit. Tjänstetyperna är *organist*, vilket förutsätter högskoleutbildning, och *kantor*, vilket förutsätter kantorsexamen, en tvåårig utbildning som är inrättad vid fem utbildningsanstalter i landet. Av de knappt tvåtusen kyrkomusikerna har ca 30% högre utbildning.

Utbildningsmöjligheter och tjänster

En skolkantor fick sin utbildning vid något lärarseminarium samt avlade stiftsexamen, benämnd så eftersom det ofta ordnades examination i en stiftsstad med domkyrkoorganisten som ansvarig, med av Musikaliska Akademien (MA) förordnad examinator och censorsgrupp. Den som ville förkovra sig fick göra det på eget initiativ. Korälveckor och andra sommarkurser gjorde det möjligt för intresserade att få nya erfarenheter. Det fanns även möjlighet att studera vid Musikhögskolan som s k privatist, och efterhand examinerades ämne för ämne för att småningom resultera i fullständiga högre examina. Inrättandet av s k kyrkokantorstjänster gav arbetsmöjligheter huvudsakligen som kyrkomusiker, där genomgången musikpedagogisk kurs, anordnad av Musikaliska Akademien, var behörighetskrav. Ännu på 40-talet fanns det bara musikhögskola i Stockholm. De högre utbildade kyrkomusikerna som spreds över landet, hade alltså förhållandevis enhetlig skolning. Lärarna vid Musikaliska Akademien, som det fortfarande hette, präglade generationer av kyrkomusiker, fram till dess att konservatorierna i Göteborg och Malmö fick examensrätt på 60-talet, och kyrkomusiker kunde få sin utbildning där. I början av 70-talet förstatligades dessa, institutionerna fick byta namn till Musikhögskolor i respektive Stockholm, Göteborg och Malmö. På 80-talet tillkom kyrkomusikerutbildningen i Piteå. Av naturliga skäl – t ex olika lärarpersonligheter, differentiering av studiekurser och tillval – har enhetligheten i utbildningshänseende luckrats upp.

I varje församling finns det alltså sedan länge någon form av kyrkomusikertjänst/er på hel- eller deltid, vilket har gett kyrkomusiklivet dess prägel av "gräsrotsrörelse", med en kulturellt sett tät och livlig infrastruktur, ofta lätt tillgänglig för såväl medverkande/körsångare-amatörer som intresserade lyssnare. De kulturpolitiska mål, som framställdes av riksdagen 1974, är det i stort sett endast kyrkan som lever upp till.

Kyrkomusikerrepresentationen på högre hierarkiska nivåer inom rikskyrkan, såväl på stifts- som riksplan som vid kyrkomötet, har beklagligt nog inte några längre traditioner. Först under den senaste femårsperioden har musikkonsulenttjänster inrättats, dels centralt på Församlingsnämnden (tidigare Nämnden för Gudstjänstliv och evangelisation), dels i ett fåtal stift. Ett rikstäckande arbete med ideologiska förtecken har på ideell basis drivits av de kyrkomusikaliska organisationerna för kyrkomusiker resp kör-sångare.

ANDRA KYRKOMUSIKALISKA MILJÖER

Musikaliska Akademien var alltså tills för knappt tjugo år sedan kontrollmyndighet för samtliga yrkesmusikaliska examina. Efter högskolereformen har för musikhögskolornas del examensutbildningarna kunnat utformas något olika på de nu fyra högskolorterna. Lägre organist- och kantorsexamen samt kyrkokantorsexamen skall MA upphöra att ha direkt ansvar för efter 1991, då kantorsutbildningen reformeras.

Genom sin kommitté för kyrkomusik samt orgelnämnd har MA dock alltför främjat kyrkomusikalisk verksamhet utifrån musikaliska kvalitetsbedömningar (även om dessa naturligt nog skiftat tid efter annan).

Ett mått på graden av dess inflytande kan vara att arbetet med det högaktuella dokumentet om Kyrkans musikpolicy som antogs av Svenska kyrkans centralstyrelse 1991, utarbetats genom grundligt förarbete 1989-90 under ordförandeskap av kommittéledamoten professor Folke Bohlin.

Stort inflytande på kyrkomusiklivet har även obundna, mer ideologiskt präglade samslutningar, såsom *Svenska sektionen av Heinrich Schützällskapet*, *Laurentius Petri Sällskapet för Svenskt Gudstjänstliv*, *LPS*, *kyrkosångsförbunden* – rikstäckande, sammanhållna av *Riksförbundet Svensk Kyrkomusik*, *RISK* – samt *Kyrkomusikernas Riksförbund*, *KMR*. De har genom bl a sommar-kurser, koralveckor och andra möjligheter

till fortbildning givit sina karakteristiska bidrag till utvecklingen. En musikestetisk hållning eller förändrat synsätt på uppförandepaxis var ofta det som inspirerade till verksamheten: exempelvis renodling av begreppet kyrkligt värdig musik, där termen "Musica Sacra" lanserades, eller nysakligheten, som redan på 30-talet satte sina spår för lång tid framåt. I samklang med dessa strävanden var det naturligt att angränsande specialområden väckte intresse, som uppförandet av Schütz' musik för Schützällskapet och studier i gregorianik och tidedgård för LPS.

Kyrkosångsförbunden hade sedan 20-talet samlat till kyrkosångshögtider av olika slag, på kontrakts-, stifts- eller riksnivå. Ett annat viktigt inslag var att på olika sätt stimulera till utökning av repertorien, t ex genom kompositionstävlingar eller direkta uppdrag till tonsättare. KSF medverkade också vid tillkomsten av Geijerskolan, "körsångarnas folkhögskola".

Koralbokskommittén hade 1945 nyligen fullbordat sitt arbete, 30-talspräglad av samtidens uppfattning om kyrkligt värdiga koraler. Sedan låg fältet fritt för personliga initiativ. Musikkonferensens rön om gammal musik och uppförandepaxis fick ett kyrkligt nedslag i mitten på 50-talet med Harald Göransson och Lars Edlunds epokgörande *Koralmusik. Kyrkovisor för barn* utkom 1960. Dörrarna var öppna för ett helt nytt psalmarbete. Anders Frostenson tog initiativ till Hymnologiska institutet. Begreppet psalm – kyrkovisa – utvidgades och nydanades, vilket också blev märkbart i förlagens utgivning.

Vid sidan av det "officiella" psalmarbetet gav många förlag ut visböcker och annat "ungdomsmaterial", där sångboken *Tillsammans* kan anses som epokgörande. Riksförbundet Kyrkans Ungdom, RKU, samlade in och lät trycka flera häften med bibelvisor/församlingsvisor. Flera ansatser gjordes att ersätta Kyrkovisor för barn. De första kompletteringarna gjordes i vishäften av Lars-Åke Lundberg, "Vi sätter oss i ringen" m fl, och när väl psalmboken var antagen

1986 kunde förlagen Verbum resp Libris låta redaktionskommittéer sammanställa Sånger för små och stora resp Barnpsalmboken.

Vid sidan av de stora, etablerade musikförlagen som även gav ut profan musik, som exempelvis Nordiska musikförlaget och Gehrmans, växte mindre, mer "ideologiskt" inriktade musikförlag fram, som Noteria, förutvarande Norbergs förlag, Wessmans, Cantate m fl. Diakonistyrelsens förlag omvandlades småningom till Verbum, som nu ger ut bl a psalmbok och handbok.

Sveriges Kyrkliga Studieförbund, SKS, blomstrade under statsmakternas generösa bidragsregler till körcirklar och en mängd lödligt studiematerial för körsångare har givits ut alltsedan carols- och evensongvågen i början av 70-talet. Körcirklar omvandlades, med förändrade statsbidragsregler, till sk kulturgrupper och bidragsflödet ströps. SKS producerar dock oförtrutet i samråd med ett av RISK tillsatt musikpedagogiskt utskott noter och annat studiematerial åt kyrkans musiker och körer.

HÄNDELSE OCH STRÖMNINGAR I TIDEN – ETT FÖRSÖK TILL SAMMANFATTANDE KRONOLOGISK ÖVERSIKT

Andra hälften av 40-talet samt 50-talet: med koralboken och handboken nyligen stadfästa lanserades begreppet Musica Sacra – kyrkligt värdig musik – och formulerades med stringens och höga kvalitetskrav. Introitusångerna – en helt ny repertoar – spreds genom kyrkohandbokens bindande anvisningar för deras bruk. Korallveckorna etablerades: LPS, Båstad, Schützsällskapet, Vadstena. Korallmusik 1 kom ut, intresset för rytmiskt mer vital kyrkovisa väcktes. Kyrkovisor för barn (1960) var ett påtagligt steg framåt i den omdanade utvecklingen av psalm- och koralboksarbetet.

60-talets mitt: barnkörarbetet uppmärksammas med ny repertoar – Barnkörboken 1-2. Ungdomsmusiken skiljer ut sig från "konstmusiken", popmusiken lanseras för

ungdomsgudstjänster, gitarren blir vissångarens främsta attribut. Bibelvisorna kommer och väcker motstånd; betraktas som torftiga. Intensivt förnyelsearbete för psalm och koral resulterar i tillsättningen av 1968 års psalmbokskommitté. Liturgisk försöksverksamhet parad med teologisk debatt resulterar i ett liknande utredningsuppdrag till 1968 års kyrkohandbokskommitté. Den Svenska Tidegården omarbetas parallellt med arbetet med en ny svensk bönbok och ges ut i en 6:e upplaga, medan omarbetningen av dess musik – antifonalet – avstannar ett decennium senare i väntan på ny bibelöversättning.

70-talet: psalm- och handboksutredningen samlar sina delresultat i Psalmer och visor 76, (nästa del utkommer 1982); Gudstjänstordningen, GO 76, kan väljas för församlingsbruk. De musiksakkunniga är tveksamma till gregoriansk på svenska och föredrar att uppmuntra nykomposition av genomkomponerade psaltarpsalmer. Kyrkosångsrörelsen introducerar engelsk körtradition, carols och evensong. Inte bara ungdomsångerna förnyas utan även sånger för och med barn. Barnkörarbetet uppmuntras genom nya grepp i ett studiematerial med stor genomslagskraft, Diskanten 1-4, av Carl-Bertil Agnestig.

80-talet: den musikaliska pluralismen blir allt tydligare, spänningar mellan olika musikaliska världar kommer till synes: ungdomsmusiken med beat och rock har sina företrädare/förespråkare, kampsånger från Afrika sprids löpeldsartat genom sånggruppen Fjedur, Taizé-traditionen kommer till Sverige, bibelvisans roll avdramatiseras när den inte längre förknippas med speciella andliga riktningar, gospelinflenser förmedlas och förvaltas av kyrkomusiker som Hans-Åke Månsson, Lars Åberg och Per Olsson.

Psalm- och handboksutredningen slutförs äntligen 1986 och de nya böckerna kan tas i bruk, även om utgivningen av det fullständiga materialet blir försenat, vilket vållar musikerna vissa problem. Sampsalmprojektet attraherar kyrkomötet och femton av Sveriges kristna samfund enas kring en

ekumenisk baspsalmbok om 325 nummer, kompletterade med en samfundsdel.

90-talet: musikpolicydokumentet: "Musiken i Svenska kyrkan", utgiven av Svenska kyrkans församlingsnämnd 1991, tar upp musikens evangeliserande roll, kyrkorådets ansvar, nödvändigheten av ett förtroendefullt samarbete mellan kyrkomusiker och präster, samt försöker inringa kyrkomusikerns verksamhetsområde. Körens roll betraktas som viktigt, vilket medför ett ökat ansvar. Kyrkomusikern har ett stort ansvar, även pedagogiskt, att hålla balansen mellan kulturarvet och dess förnyelse, mellan olika församlingsgruppers musikspråk och mellan olika konstnärliga nivåer. Beträffande förrättningsmusiken betonas önskvärdheten av samarbete och riktlinjer, samt att kyrkomusikern ej kan åläggas att framföra musik som han/hon finner olämplig. Till slut behandlas komplexet musik-kyrka-kultur och utbildningen, inklusive prästernas musikaliska skolning.

Dessa inledande synpunkter bildar bakgrund till följande kortfattade sammanställning av exempel på material under de angivna rubrikerna.

1. LITURGISK MUSIK (AGENDAMATERIAL)

Översikt

Under perioden skedde en total omsvängning i attityden till enhetlighet i gudstjänstfirandet. 1942 års handbok förutsätter att huvudgudstjänster firas över hela landet utan nämnvärda lokala varianter och lämnar inte möjligheter att inom dess ram tillägga eller förändra särskilt mycket. Prästen är huvudagerande, kyrkomusikern levererar orgelspel, körmedverkan nämns endast i förbigående och församlingen tilldelas knappast några aktiva uppgifter utöver psalmsång. 1986 års handbok förutsätter en församling som är aktiv i acklamationer och andra församlingssvar. Lekmannamedverkan uppmuntras i textläsningar, förböner och kan även, efter domkapitlets medgivande, före-

komma vid nattvardsdistributionen. Kyrkomusikern ingår självklart i det arbetslag som förbereder gudstjänsten. Kören har fått nya uppgifter inom gudstjänstens ram. Alternativrikedomen medger en gudstjänst som utformas lokalt, anpassad till såväl kyrkolokalen som församlingen.

De stadfästa böckerna lanseras och blir insjungna

1942-44 års mässbok i två delar innehöll många nyheter, t ex behandlingen av melodier i kyrkotonarter, beaktande av svenska källor till dessa gammalkyrkliga melodier och konsekvent serieindelning av mässmusiken. MB del I innehöll musiken till högmässan, vigsel och begravning. MB del II innehöll musiken till handbokens "högtidlig morgon- och aftonbön" samt Te Deum, julotta och passionsgudstjänst. Kyrkomusikerna grep sig omvitnat entusiastiskt an med genomförandet av inläringen, och musiken blev så insjungen, att förnyelseidéer tre-fyra decennier senare mötte segt mostånd.

Bland nyheterna var "gammalkyrklig introitus" den mest revolutionerande. Tidegärdsrörelsen, livaktig sedan 20-talet med K Peters och A Adell i förgrunden, röjde med sin förståelse för gregoriansk vägen för dess återinförande. Introitussångerna utgjorde en helt ny repertoar. Genom kyrkohandbokens bindande anvisningar för deras bruk på stora högtidsdagar slog man vakt om deras användning. Begreppet "gammalkyrklig" i st f "gregoriansk" lanserades av John Morén som mer neutral beteckning på kyrkans traditionella enstämmiga sång från fornkyrkan till reformationen. Fördomarna emot denna sång var pga associationerna till katolicismen seglivat utbredda. En för sammanhanget genialisk innovation var de s k koralintroitus, som över introitustexten utformades med melodiskt material från resp högtidsdags ingångspsalmer. Koralintroitus upplevdes snart nog som passé, men vissa av dem blev högt älskade och valdes ännu på 80-talet av konservativa/nostalgiska körledare.

Stråvan efter förnyelse och förändring

Den liturgiska debatten avstannade dock inte. Tankarna på en revidering av mässboken resulterade redan 1960 i att kyrkomötet tillsatte en liturgisk nämnd som 1964 utgav ett stencilerat häfte med "Förslag till ny mässmusik". 1968 godkändes ett "Tillägg till Den svenska mässboken" och då tillsattes också 1968 års kyrkohandbokskommitté.

Harald Göransson var kyrkomusikaliskt sakkunnig ledamot av såväl psalm- som handboksutredningarna och hade därmed stort inflytande på hela utvecklingen på dessa områden. I utredningsarbetet arbetade man med livaktig försöksverksamhet över hela landet. 1976 stadfästes GO 76 som alternativ till Den svenska kyrkohandboken, vilken i sin tur utvärderades omsorgsfullt inför utformningen av mässmusiken till HB 86. Den stundtals häftiga kritiken mot handbokens mässmusik kom från diametralt motsatta läger: dels de konservativa, som föredrog 1942 års orgelsatser och musikurval, dels de radikala, som utifrån sin kyrko-uppfattning önskade en helt annan musikstil än den gregorianska för högmässans ordinarium.

Särskilda repertoarområden i kyrkohandboken

Introitus och gregorianik.

Introitusmomentet har de senaste femton åren värderats högst olika, och lokal praxis skiftar mycket. Detta hänger samman med att Psaltarens roll förnyats i och med införandet av en tredje textläsning i huvudgudstjänsten, hämtad från GT. Själva introitusmomentets ställning försvagades och blev fakultativt i GO 76. I en del församlingar sjungs nu introitus enbart på högtidsdagar, liksom enligt HB-42, där körens förmåga får avgöra om det blir gregorianskt eller nykomponerat med församlingsomkväde. I andra församlingar utgår momentet helt, i bästa fall till förmån för en psaltartonsättning mellan första och andra läsningen.

Tidigare angavs i evangelieboken inte bara introitustexter utan även näst intill bindande förslag till ingångspsalm och gradualpsalm för varje söndag. I den nya evangelieboken som fastställdes 1983 har sådana anvisningar utgått, mer av en kombination olyckliga omständigheter – bibelöversättningen dröjer ännu ett decennium, introitustexterna är alltså inte klara, psalmboksarbetet slutförs först 1986 – än ett aktivt ställningstagande. Nykomponerade introitus med församlingsomkväde, samma musikaliska form som även valts för de psaltarpsalmer som tagits med i Psalmboken 1986, röner dock stor popularitet, medan den bland de musiksakkunniga då förhärskande tveksamheten mot gregorianik utesluter möjligheten att satsa stort på gregorianik som "kyrkans ton". Kanske kommer en vändpunkt under 90-talet: det tidsödande arbetet med att publicera hela handboks materialet medför att Kyrkohandbokens körupplaga äntligen, mot slutet av 1990, finns i handeln. Därmed är GO 86-introitus tillgängliga i bokform, såväl de tidigare spridda psaltartonsättningarna som ett genomarbetat material med gregorianska introitus av skiftande svårighetsgrad i ett urval för *alla* kyrkoårets söndagar.

I detta sammanhang om gregorianiken i handboks materialet kan nämnas att Den Svenska Tidegården omarbetades parallellt med arbetet med en ny svensk bönbok och gavs ut i en 6:e upplaga 1971. Det Svenska Antifonalet 1–2 måste då i konsekvens omredigeras, och 1973 började häften med Veckans Completorier, Middagsböner och Laudes komma ut. Revisionsarbetet avstannade i väntan på den nya bibelöversättningen, och ett reviderat Antifonale lär inte komma ut förrän Tidegården omarbetats ännu en gång. (Det katolska tidegårdsarbetet på svensk botten har dock inte hejdats av väntan på bibelöversättningen, utan Kyrkans dagliga bön I–II utgavs 1990.) Genom samarbete mellan utredarna utformas 1971 vid en konferens på Geijersskolan en enhetlig notationspraxis för gregorianska melodier, vilken publiceras i kommentaren till GO 76-introitus, med förhoppningen att även få en

för Sverige enhetlig *uppförandep Praxis*. De senaste rönen från kontinenten inom gregoriansk uppförandep Praxis följs sedan upp under 80-talet vid seminarier anordnade av Akademiens Kyrkomusikkommitté samt Laurentius Petri Sällskapet och har påverkat utformningen av anvisningstexten till Kyrkohandbokens körupplaga. Den kanske mest iögonenfallande nyheten är att föredragstecknet quillisma nu närmast är eliminerat.

Litanians musik

Litanian enligt HB 42 brukades på allmänna kyrkobönens plats endast under fastetiden, och fanns i två textvarianter, en längre och en förkortad, och med två melodier, en i c-moll och en i frygisk modus. GO 76 erbjöd en nykomponerad variant efter modell från Holland med ny text, som var avsedd att brukas när som helst under året.

Det nu förhärskande bruket att förbereda kyrkobönen lokalt medför svårigheter vid bruket av så färdigformulerade böner som litaniorna i handbokens form är. Utrymme saknas för nya bönepunkter; sådana inslag som förbön för döpta och avlidna med namnsnämning finns det inte anvisningar för hur man hanterar etc. I framtiden kommer det att finnas behov av nykomposition av böneacklamationer och anvisningar för sångligt föredrag av böneämnena, där nu böneacklamationer av typ sv ps 584, Thuma mina, och sånger från Taizé och Iona Community används för detta ändamål.

En konstmusikalisk vinkling på högmässan

Genomkomponerade mässor

Tanken på en musikaliskt sett enhetlig, genomkomponerad mässa för församlingsbruk kom till uttryck i t ex H Wemans Glädjens mässa (1964) med sina afrikanska inslag och fördes vidare i flera beställningsverk av liknande art, bl a Egil Hovlands Påsknatt-

mässa (1967), där dess introitus, Kristus är sannerligen uppstånden (SvPs 678), fick stor genomslagskraft. Sven-Erik Bäck, Ingmar Milveden och Roland Forsberg m fl har också utformat genomkomponerade mässor. Graden av genomkomposition kan variera, liksom graden av textlig förnyelse; dels är antingen mässordinariet helt nykomponerat eller så är handbokens musik arrangerad, t ex för kör och orgel (som i Ordinarium av Per-Gunnar Petersson), dels kan psalmerna-kyrkovisorerna vara arrangerade för tillfället, allt helt nyskrivna till såväl text som musik. Därutöver kan tillkomma ytterligare instrumentalmusik, orgelstycken och körmotetter etc. Den helt genomkomponerade gudstjänsten har med sina begränsade möjligheter till variation en karaktär av engångshändelse som kan erbjuda värdefulla erfarenheter men likväl inte bör brukas för ofta.

Valet av musikstil måste ses i sammanhanget av genomkomponerade mässor. Rösterna har höjts för alternativ till den genremässigt "seriösa" musiken. Svensk folkmusik har förts fram på olika sätt, bl a i folkmusikmässor av Jörgen Dicanter, Elisabeth Wentz-Janacek och Jan-Åke Hillerudh. Ungdomsmusiken, ofta afro-amerikanskt influerad, har satt spår i mässmusiken av t ex Hans Nyberg och Per Harling.

2. PSALMBOKENS MUSIK

Översikt

1939 års koralbok odlade en enhetlig "koralstil". Psalmboken 1986 bejakar mångfalden, med en spännvidd som visat sig vara varken okontroversiell eller lätt att hantera. Milstolparna i den 50-åriga utvecklingen börjar mest påtagligt med Koralmusikutgåvorna. Arbetet med Kyrkovisor för barn gav impulser till Hymnologiska institutet, som publicerade bl a 17 psalmer (1965). Den musikaliska revisionen av psalmboken var redan påbörjad i och med koralbokstillägget

1964 och häftet med väckelsetidens melodier 1966 och tillsättningen av 1968 års psalmboksutredning gav ytterligare resurser till ett intensifierat arbete. Församlingarna fick del av kommittéarbetet genom utgåvor som 71 Psalmer och visor, Psalmer och visor 76 och Psalmer och visor 82, de senare föregångna av fylliga utredningsförslag vilka undergick en påfallande hårdhänt prövning av kyrkomötet. Efterhand tillkom det känsliga arbetet med en revision av den gällande psalmbokens texter och melodier. Kyrkomötets myndighet som yttersta beslutsinstans blev särskilt påfallande i psalm- och handboksfrågan 1986, då de antagna böckerna på många väsentliga punkter avvek från kommitténs förslag. Genom andra kyrkors och samfunds revision av den egna psalmskatten, och det nydanande arbetet med att få enhetliga texter för det svenska språkområdet, accelererade under början 80-talet en utveckling som, på grund av den fastlagda tidtabellen för kommittéarbetet, knappt hann vägas in i förslaget 1985-86. Beslutet att dela upp psalmboken i en Samfundsdel om 325 nummer, samt i en särskild samfundsdel, för Svenska kyrkans del nr 326-700, fattades av kyrkomötet efter en omvälvande debatt, där opinionen svängde under pågående plenum.

Förändrad praxis – fler musikstilar

På väg mot pluralismen

1939 års koralbok medförde nog ändå inte en församlingssångens renässans, som många hoppats på. Man gjorde dock många ambitiösa satsningar på 40-talet, t ex med att anordna koralaftnar med syftet att göra, särskilt den nya, sångskatten välbekant. När Koralmusik kom med sitt första tunna häfte – två fylligare band skulle följa – väcktes och spreds intresset för ett rytmiskt mer vitalt framförande av den äldre sångskatten. Kyrkovisor för barn (1960), som fick stor genomslagskraft genom det målmedvetna söndagsskolarbetet, innehöll mer av nykomposition. Svenska tonsättare och kyrko-

musiker fick impulser till experiment med tonspråk och musikstil.

Psalmbokskommitténs delresultat, som presenterades i de häften som utgavs under utredningsarbetets gång, följdes alltid av livliga reaktioner. Kommittén fick erfara att psalmboken har stora delar av svenska folket mycket bestämda, om än knappast samstämda, åsikter om. Mest debatterat blev psalmbokens *språk*, både det nyskrivna och inte minst nya bearbetningar av gamla texter, medan grundprinciperna för *musikurvalet* – stiltrohet mot olika epokers koral, närhet till originalsatserna och tonsättarens intentioner samt strävan efter kongenialitet text-musik, med undvikande av mer än en text till en melodi – knappast sattes i fråga. Det verkar som debattörerna inte tillmätte det någon betydelse eller att enigheten kring detta var så stor att den aldrig behövde diskuteras. Däremot gick diskussionens vågor höga angående hur öppen psalmboken kunde tillåtas vara mot olika musikstilar, t ex frikyrkans sånger, "gitarrvisorna" eller fritonala melodier, där stilens förknippande med olika teologiska strömningar nog betydde mest för ställningstagandet.

Svenska tonsättare i psalmboken – den "seriösa" stilen

Det nyskrivna materialet i Kyrkovisor för barn experimenterar medvetet med bibehållen dur/moll-tonal stil, där små medel, t ex ovanliga tonsprång, någon tonartsfrämmande ton, avvikande metrik, ger melodin något som avviker från det förutsägbart koralmässiga. Under 60-talet uppmuntrades många kyrkomusikaliskt verksamma att lämna bidrag till psalmarbetet. Resultatet blev mycket rikhaltigt, och psalmbokskommitténs strävan att uppmuntra till kontinuerlig nykomposition resulterade i en lång rad svenska tonsättarnamn i Psalmboken 1986. I sökandet efter en "modern" koralstil blev tonsättarna efterhand djärvare, och melodierna kunde få en mer fritonal prägel.

Gitarr- och bibelvisor

En hel del av de på 60-talet så populära gitarrvisorna, inspirerade av bl a Carter och Cocognac, har kommit med i psalmboken, med Lars-Åke Lundberg och Per Harling som främsta namn. Med sina aktuella texter om fred, frihet och bröd åt alla och sina lättsjungna melodier uttryckte de en hel ungdomsgenerations känslor, liksom de syd-afrikanska sånger som lanserades av sånggruppen "Fjedur".

Bibelvisorna blev så småningom accepterade, trots en viss musikalisk torftighet, och de är i många församlingar ett stående inslag vid distributionen. Endast ett fåtal står i psalmboken och dessa riskerar att snabbt slitas ut. Här, liksom beträffande gitarrvisorna, Taizé-sångerna och flera nykomponerade koraler, hade den tyska psalmboksindelningen i stamdel och ofta reviderat tillägg varit befogat.

De frikyrkliga sångerna

1986 års psalmbok har en helt ny prägel, eftersom den första delen, nr 1-325, är ekumenisk och gemensam för ett tiotal samfund, som sedan kan lägga till en avdelning med sina egna melodier. Utanför Evangeliska Fosterlandsstiftelsens tillägg återfinnes de frikyrkliga sångerna i den ekumeniska delen. Många av dessa sånger bär prägel av andlig visa, främst från 1800-talet. De är mycket lättsjungna, ibland torftiga. Den troskyldiga enkelheten i texterna kan ibland verka banal, men den uppvägs av den innerliga enkelheten. Lina Sandell-Berg, JA Hultman och Nils Frykman står för flertalet opus. Användningen lokaliseras geografiskt till frikyrkobygder i Sverige.

Den nordiska psalmen

Nordiska psalmer på originalspråken (de finska dock även i översättning) är en nyhet, men en välkommen sådan, i synnerhet med tanke på att större delen av våra invandrare kommer från andra nordiska länder.

Taizé-sånger

Denna ekumeniska sångskatt har kommit för att stanna. Den självklart enkla fyrstämigheten har ett direkt tilltal genom de bibelcenterade texterna, och kontakten fördjupas genom ständig upprepning.

Det kan nämnas att fyra separata häften har publicerats på svenska, främst tack vare Curt Lindströms, Lars Åbergs och Ulf Samuelssons besök, studium och forskning på ort och ställe.

Psaltarpsalmer och cantica

Den syn på Psaltarens roll i svensk gudstjänst som växte fram i kommittéerna, krävde som nämnts särskilda ställningstaganden för både psalm – och handbokens del. Baserat på handbokens krav på tonsatta psaltartexter, finns nu i Psalmboken 1986 en avdelning Psaltarpsalmer och cantica. Förutom svenskarna Roland Forsberg, Karl-Olof Robertson, Anders Ekenberg m fl har även norrmännen Egil Hovland och Trond Kverno lämnat viktiga bidrag. Omkvädesformen, vilken utprovades på 60-talet som nykomponerad "Introitus med församlingsomkväde", är grundläggande, men här finns nu fler varianter av versernas utförande: genomkomponerade partier för försångare eller grupp, psalmodi – även för hela församlingen – samt ett hallelujaomkväde från Taizé som kan användas till valfri psaltarpsalm och dito recitationston. Musikaliskt ligger dur/moll-tonaliteten som grund, med modala färglickar som varsam krydda i harmoniken. Nr 656, Visa mig Herre din väg (skriven som studiearbete av Britta Snickars), har drag av gospel i och tycks ha fått stor genomslagskraft.

Alternatimsång och diskanter

Under 50- och 60-talen utkom Harald Göranssons samlingar av alternatimsåter, Koralmusik I-III, som stimulerade både kyrkokörernas gudstjänstaktivitet och församlingssången. Det gamla växelsjungandet mellan kvinnor och män har här fått en

uttrycksfull utformning, och man får hoppas på något liknande för 1986 års psalmbok.

Diskanternas användning går nära nog parallellt med alternatimsången, både i tid och rum. Bl a L Lundén, C-B Agnestig, Albert Sjögren, Lars Angerdal (vars diskanter till alla psalmer är under utgivning) har i engelsk efterföljd givit psalmsången sitt "störande sköna lyft" (domprost Gunnar Helander).

Preludiering, improvisation och varierat koralspel

Undervisningen i orgelimprovisation vid Musikhögskolan fick länge stå tillbaka för repertoaruppbyggnad; intresserade fick söka sig utomlands, tex till Cor Kees sommarkurser i Haarlem. Med 60-talets intresse för fransk orgelmusik följde också inblickar i den franska improvisationstraditionen (G Litaize, kurs i Uppsala 1962), och genom främst Anders Bondemans föredöme och pedagogiska insatser är nu improvisationen på "kompositionsnivå" en självklar del av åtminstone den högre kyrkomusikerutbildningen.

Även kring koralspelet har nya vindar blåst. Under 50- och 60-talen föredrogs ett snabbt, föga accentuerat spel, gärna med tunt, linjärt ackompanjemang och höga fottal. Under 70-talets engelska våg upptäcktes även den engelska, fulltoniga psalmsången med fyllig, gärna romantisk, harmonik och dito orgelklang, och i slutet av 80-talet vändes blicken mot Hollands långsamma, kraftiga koralsång och -spel, som passade ihop med intresset för svensk 17- och 1800-tals-tradition inom orgelbyggeriet. Man har också praktiserat olika sätt att framhäva melodistämman. En sammanfattning av aktuella tendenser finns i studie- och inspirationsboken Spela sjungande (1989).

3. MUSIK INOM LITURGINS RAM

Många nya företeelser har tillkommit sedan ca 1950:

Rytmska koraler, gärna introducerade genom alternatimsång.

Barnkör som permanent inrättning, med egna behov. Ett pionjärbete var Krantz-Ohlins Barnkörboken I-II (1962) med tidsypiska "spinkiga" satser och Orffinstrument.

Bibelvisorna i den karismatiska väckelsens spår. De ansågs alltför musikaliskt torftiga och väckte starka känslor, både för och emot.

Ungdomsvisor, Negro Spirituals o dyl blev oerhört populära från slutet av 60-talet; representativa samlingar är t ex Tillsammans-serien.

Afrikansk och annan utomeuropeisk musik uppmärksammades, särskilt i missions-sammanhang.

Den engelska körtraditionen upptäcktes och spreds (se nedan).

Romantisk musik gjorde come-back.

Barnkörarbete togs på allvar; metodik utarbetades av C-B Agnestig i Diskanten 1-4.

Ungdomssången förnyades genom gospelpåverkan, kompgrupp och tyngre högtalarförstärkning.

Gregoriansk uppförandep Praxis à la Solesmes ifrågasattes och förnyades i riktning mot utförandep Praxis för medeltida världslig musik (Viveka Servatius).

Ung kyrkomusik

En framträdande roll som förmedlare av de flesta nya trender har från slutet av 60-talet spelats av Ung kyrkomusik, en permanent samarbetskommitté inom RISK och Riksförbundet Kyrkans Ungdom (RKU), med Kjell Bengtsson, Hans-Olof Stafvert och Rolf Larsson som drivande krafter. RKU bedrev på 50- och 60-talen ett intensivt musikarbete, dels genom egen notutgivning, dels genom musikkonsulenten Sven Wessman. Kommittén ville värna om den snabbt framväxande barnkörrörelsen, ge ungdomskörerna en stimulerande repertoar samt skapa metodiska arbetsplaner för dessa körer. Dessutom sökte man inventera kyrkliga instru-

mentalgrupper och verka för bildandet av stråk- och blåsensembler.

Ute i stiftan har UK, särskilt på 70-talet, organiserat stifts ungdomskörer och arrangerat samlingar för tre eller fler stift, ofta med nykomponerade beställningsverk. Som ett direkt resultat av denna verksamhet ägde UKs hittills största körmanifestation rum i Göteborg 1971 i samband med stadens 350-årsjubileum. Ca 800 korister genomförde konserter och musikgudstjänster, provade ny mässmusik och evangeliserade från Lisebergs stora scen.

Sitt största inflytande på svenskt kyrkomusikliv har dock UK, i samarbete med Sveriges Kyrkliga Studieförbund, utövat genom sin kursverksamhet, främst riktad till körledare. Många nyheter med stor genomslagskraft har introducerats, t ex:

Orffinstrument och kantoreipraxis med Johannes Brinkmann 1970.

Rytmik med Kerstin Linzander 1972.

Sjung med Afrika, hela 70-talet.

Engelsk körmusik med Anders Lindström, Cambridge 1973. Denna pilotkurs inledde en omorientering av svenskt körarbete ifråga om körklang, repertoar och psalmmelodier.

Andlig visa på många vis med Nils Wallnäs 1973.

Diskantkör med Egil Hovland som "huskomponist", vilket ledde till dennes engagemang i nya psalm- och mässboken.

Kör i folkton 1977-79 med Anders Öhrwall, Gunnar Hahn och Håkan Sund.

Akepsimas och Giombini introduceras 1980.

Diskantkör och jazz med John Højby till Britt G Hallqvist-texter.

Barnkör med Helen Kemp, USA, 1982-83, med betoning på andlig, litterär och musikalisk substans.

Kyrkomusikens år

Schütz-, Bach- och Händeljubileet 1985 utformades enligt Kjell Bengtssons idé som Kyrkomusikens år, en för Sverige unik

manifestation med syftet att lyfta fram kyrkans musik, förnya körarbetet och utveckla gudstjänstmusiken. Körerna nappade, bl a vid riksfesten i Uppsala där 3000 korister framförde Händels Messias. Nya temagudstjänster såg dagens ljus. Äldre tiders körsatser fick nya texter av bl a J-A Hellström och Gunvor Brännström. Visionärt körskapande bestods av bl a Sven-David Sandström, Th Jennerfeldt och D Helldén. Nya rön om barockinterpretation förmedlades av A Öhrwall och Gunno Klingfors.

Nyskrivet för kör

Eric Ericsons och hans elevs insatser för svenskt körliv har medfört en oanad standardhöjning och diversifiering även för kyrkokörerna, vilket avspeglas i repertoaren. Fyrstämriga a cappella-koraller är inte längre normen, utan två- och trestämrig blandad kör, alla sorters diskantkörer, varierande samverkan kör-instrument etc uppmärksammas genom notutgåvor av ny och gammal musik.

Redan på 40-talet kom Runbäcks Lauda Sion, den första körsamlingen som täckte alla kyrkoårets söndagar, inte bara stora högtider, och i dess spår följde på 60-talet samlingarna Evangeliespråk (nutida musik för SA, B ad lib, ev orgel) och Koralmusik.

Ett frikyrligt sökande efter (reformerta) rötter i 16- och 1700-talen, blandat med nykompositioner av bl a Gunno Södersten, Roland Forsberg och Gunnar Ericsson, återfinns i samlingen Evangelisk körmusik som flitigt används även inom Svenska kyrkan. När det gäller satstekniskt och tonalt mer avancerade körsatser, är gränsen mot ren konsertmusik svår att dra – detta gäller för övrigt även orgelmusiken. Ingvar Lidholms, Torsten Nilssons och Bengt Hambræus' utmaningar togs upp av många körer på 60-talet, och S-D Sandströms mångstämmiga och klangsköna körverk är tydligen inte enbart förbehållna professionella ensembler. Stora beställningsverk till kyrkosångshögtider, typ S-E Johanssons Den himmelska lovsången, använder flera körer, orglar, soli

och instrumentgrupper, gärna rumsligt åtskilda.

En tekniskt överkomlig nyenkel stil med viss popinfluens representeras av t ex Jerker Leijon och Lars Åberg.

Solosång

Seriös kyrklig solosång var länge synonymt med Gustaf Nordqvist, men bl a Valdemar Söderholm, Torsten Nilsson och Roland Forsberg har gjort aktningvärda försök att förnya genren. På senare år har Gunnar Hahns stora samling *Rosa rosarum* blivit mycket använd, pga sitt relativt traditionella, folkmusikinspirerade tonspråk, och de fina texterna av Bo Setterlind.

Orgelmusiken

Orgelmusiken har underkastats samma stilsvängningar som körmusiken: Runbäck-Åhléns Postludier I-III, som torde finnas på de flesta svenska orgelläktare och vars tredje del innehåller längre stycken av t ex Gustav Carlman och Carl Rosenqvist samt utgivarna, håller sig ännu till dur-molltonalitet, osentimental linearitet och en omisskännlig nationell ton. 60-talet innebar en modernistisk explosion, med starkt dissonanta, emotionella verk av bl a Torsten Nilsson och Bengt Hambraeus, jämsides med mer konventionella, men fantasifulla och tacksamma, stycken av fr a Stig Gustav Schönberg, Valdemar Söderholm och Gunnar Thyrestam. Otidsenligt romantiskt skrev Lars Egebjer och Olle Elgenmark, medan Bengt Granstams södra orgelkoraller över dalamelodier nått en stor spridning. Romantikens återkomst avspeglas hos bl a Tomas Åberg, och i dess släptåg har det åter blivit rumsrent med transkriptioner, särskilt vid kyrkliga handlingar – en tidstypisk samling är begravningsantologin *Lux aeterna* (1990). Den nya koralboken har givit upphov till nya preludiesamlingar samt diskant- och blåsansatser.

Orgelbyggeri

Även detta har stilmässigt rört sig från 60-talets nybarock över fransk romantik till ett ibland något enögt utforskande och frammanande av 17- och 1800-talens svenska orgelklang, vilket bl a resulterat i Cahmankopian i Falu Kristine. Sådan stilkopior är oundgängliga för ett inträngande i "Alte Spielweise", som lärs ut vid musikhögskolorna av Hans Davidsson, Hans Fagius samt Mats Åberg; den sistnämnde har skrivit introduktionsboken "Orgelspel på gammalt vis".

De senaste trettio åren har varit en enastående blomstringstid för svensk kyrkomusik. Framtiden är osäker, materiellt med sviktande samhällsekonomi och ett skönjbart slut för den kyrkliga beskattningsrätten, andligt med tilltagande religiös pluralism och teologisk kraftlöshet. Men Kyrkomusikens år lärde oss vad som kunde åstadkommas t o m under Trettioåriga krigets fasor och umbäranden – och vem vet än, vem som blir vår tids Heinrich Schütz!

LITTERATUR

Böcker

Gustaf Aulén: Högmässans förnyelse liturgiskt och kyrkomusikaliskt.

Hågan Angser: Stockholms Stifts Kyrkosångsförbund 50 år, 1934-1984. Festskrift. AndersEkenberg: Det klingande sakramentet (Verbum 1984).

L Ekholm / E Nilsson: Vi studerar Psalmer och Visor 76 (1976).

red A Frostensson: En framtid full av sång (1975).

red H Göransson / L Edlund: Koralmusik I (1957).

red J A Hellström / L Å Lundberg: Kyrkans nya sång (1972).

G Hillerdal: En ny sång vill jag sjunga (1983).

Rolf Larsson / Lars Åke Lundberg: Hjärtats nyckel... (Verbum 1984).

Rolf Larsson: Jubilate (Verbum 1984).

Erik Lundkvist: Geistliche Musik in Schweden (STIMs informationscentral 1980).

Hagbert Meuller: Jubileumsskrift till KML:s 75-årsjubileum.

CAMoberg: Kyrkomusikens historia (1932), avsnitten om KSV.

Musiken i gudstjänsten, Information 1/1982 från Svenska kyrkans Liturgiska nämnd.

P O Nisser: Psalmens väg till oss (1985), kort översikt över svensk psalmhistoria.

Ingvar Sahlin: Jubileumsskrift till SKSF:s 50-årsjubileum (1975).

Per-Olof Sjögren: Kyrkans lovsång. Kompendium i liturgik (Verbum 1974).

Johan Unger: Kyrkan och kulturen.

red Hans-Erik Öberg: Musiken i gudstjänsten (EFS-förlaget 1978).

1969 års psalmkommittés betänkande, fr a det sista, SOU 1985:16-19, Den svenska psalmboken. Slutbetänkande av 1969 års psalmkommitté. I volym 2, Historik, principer, motiveringar, har P O Nisser sammanställt en relativt utförlig historik över svenskt psalm- och koralboksarbete från 1937 och framåt.

Psalm- och koralböcker, kyrkohandböcker

Den svenska psalmboken 1937.

Den svenska koralboken 1939.

Den svenska kyrkohandboken I-II, 1942.

Kyrkovisor för barn 1960.

Tillägg till Den svenska koralboken 1964, rytmiska koraler.

17 psalmer från Hymnologiska institutet, 1965.

Tillägg till Den svenska koralboken 1969, väckelsetidens melodier.

Psalmer och visor 76, 1976.

Psalmer och visor 82, 1982.

Den svenska psalmboken 1986.

Den svenska koralboken 1986.

Den svenska kyrkohandboken 1986, orgelupplaga.

Den svenska kyrkohandboken 1986, körupplaga (1990) med introitus m m.

Barnpsalmboken, Libris.

Sånger för barn, Verbum.

Artiklar ur Sohlmans musiklexikon

Riksförbundet Svensk Kyrkomusik (Gudrun Zethelius).

Kyrkomusikernas Riksförbund (Anna Kyhlberg).

"Kör" (Lars Edlund).

"Kyrkomusik" (Folke Bohlin).

Tidskrifter, periodiska publikationer

Kyrkomusikernas Tidning, före 1983 Svensk Kyrkomusik, tidigare KMT/KSF.

Noteria Allehanda, utgiven av Noteria musikförlag. Orgelbunden periodicitet.

Svenskt Gudstjänstliv, årsbok för Laurentius Petri Sällskapet.

Mixturen, utgiven av Frikyrkliga studieförbundet.

Barn och Familj.

SUMMARY

The Development of Church Music in Sweden After World War II

Musical life in the Church of Sweden is now, at the beginning of the 1990's, more diversified than ever, e.g. regarding: 1) the performers; their age, technical skill, the stylistic range of their repertoire, 2) the places of musical activity; churches, parish halls, other rooms, 3) the hymn books available, choral anthologies, new works for organ, etc. This short survey makes no claim of completeness, but some help do delve deeper into the subject may be provided by the book list at the end of the article.

In 1945, the overwhelming majority of Sweden's church musicians were also teachers at elementary schools; with officially regulated tasks, they were called "skolkantor". The schools' compulsory short morning prayer – with hymns – made singing and organ playing (or at least harmonium) into obligatory subjects at the teachers' seminars. Those who wished could attend summer courses leading up to the lower organist exam. Only the largest parishes, mostly in towns, had church musicians with higher musical education, and they were often teaching music at secondary schools, as well.

The strong bonds between church and school have by now been severed, which means less natural contact with prospective young choristers, and an increasing number of adult choristers who know next to nothing about the hymn book.

Since 1989, the church musicians are no longer state-employed, but locally so, divided into two graduated categories: "kantor" with a two-year education, available at five schools, and "organist" (about 30% of the total number of 2.000) with about five years of post-secondary school education. As

many small parishes share a "kantor" with up to three neighbouring ones, it means that very few of Sweden's 3.000 parishes are without a church musician, and it also means that church choir singing is a real grass-root movement.

In 1939, the music for the 1937 hymn book came out. It shared the striving of the – future – Prayer Book of 1942 for dignified and artistically qualified liturgical music, including the reintroduction of plain-song Introids (in Swedish).

The 1950's restored the vigorous rhythm of many 16th and 17th century chorales, and the 1960's saw the publication of specific children's songs, and also of rather controversial guitar-accompanied youth songs. The continuous work on renewing liturgy and congregational singing was an inspiration for a large production of new hymns and other liturgical music. The hymn book supplements of 1976 and 1982 were finally replaced by a new hymn book in 1986, the first 325 items of which are common to 14 denominations.

As to other music within the liturgical frame, each decade has had its own trends and characteristics, as the:

1940's; four-part a cappella singing is the rule for church choirs, even for the popular Bach chorales. New choir and organ music show the same unsentimental linearity with a national flavour.

1950's; rhythmic chorales come into focus, often introduced by "alternatim" singing after Reformation time model: choir verse 1, 3, 5, etc, and congregation 2, 4, 6. Hugo Distler's linear, rhythmically complicated and mildly dissonant style is much admired.

1960's; many new children's choirs are being started, especially in large parishes, and they often work with Orff instruments. Bible songs with guitar, negro spirituals etc, become enormously popular in youth work, but most church musicians doubt their musical and liturgical value. Organ music explodes into modernism, but also into more traditional, colourful pieces. French romantic organ sound and music are rediscovered.

1970's; African and Asian Church music becomes popular, especially at mission bids. The guitar songs get more and more accepted among church musicians, and more elaborate instrumental accompaniments are published. Swedish folk music is liberated from its heavy romantic costume, mainly in the forms of bouncy choir settings of old regional hymn tunes.

But the most spectacular event of the 70's was the final reorientation of choral sound and repertoire, from the German tradition to the English one. Combined with the pioneer work of Eric Ericson and his pupils, which had begun as early as the 50's, it has brought about an incredible expansion of Swedish choral singing, both in quantity and in quality.

Romantic church music definitely "came in from the cold", requiring adequate organs.

1980's; children's choirs are taken seriously, and most half-to-full-time church musicians have one, even in small parishes. Young people prefer gospel choirs with regular beat accompaniment, and a certain influence from pop music is noted all over the field.

The Schütz-Bach-Handel anniversary in 1985 was abundantly celebrated as "the year of church music", organized by the various church music associations. There were music festivals, new editions, new compositions ordered for the occasions, symposiums on baroque performance, etc.

During the last thirty years, Swedish church music has flourished as probably never before. Its future seems threatened, though: materially, by the fast approaching

disestablishment of the Church of Sweden, and spiritually, by the Church's theological and moral weakness. But 1985 taught us what could be done even in the midst of "the thirty-year war", soli Deo gloria!